

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAPILDYMO
147³ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-4099 IR
LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ KODEKSO
487 STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS
ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-4100**

2021 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2021 m. vasario 17 d. sprendimo Nr. SV-S-46 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 5 ir 6 punktus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

1. Nepritarti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 147³ straipsniu įstatymo projektui Nr. XIIP-4099 (toliau – BK projektas) dėl šių priežasčių:

1.1. BK projektu ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 487 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektu Nr. XIIP-4100 (toliau – ANK projektas) (toliau kartu – Įstatymų projektai) teikiamais pakeitimais siūloma kriminalizuoti atlygintinį naudojimąsi asmens seksualinėmis paslaugomis, kartu panaikinant administracinę atsakomybę ne tik už atlygintinį naudojimąsi prostitucijos paslaugomis, bet ir už vertimąsi prostitucija. Įstatymų projektų aiškinamajame rašte nurodoma, kad tokie reglamentavimo pokyčiai yra būtini, siekiant sumažinti prostitucijai išnaudojamų asmenų skaičių ir prostitucijos paklausą. Siekiant pagrįsti atlygintinio naudojimosi asmens seksualinėmis paslaugomis kriminalizavimą, aiškinamajame rašte iš esmės kalbama apie prekybą žmonėmis, prostitucijos vergovę, asmenų išnaudojimą prostitucijai panaudojant prieš juos fizinę, seksualinę ar kitokio pobūdžio prievartą ir kitas nusikalstamas veikas, už kurias Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK arba baudžiamasis įstatymas) šiuo metu yra numatyta baudžiamoji atsakomybė. Įstatymų projektų aiškinamajame rašte taip pat nurodoma, kad siūlymu kriminalizuoti seksualinių paslaugų pirkimą siekiama apsaugoti nuo prostitucijos daromos žalos išnaudojamus asmenis, sudarant jiems sąlygas nutraukti šią veiklą, ir bendruomenes. Pritariant šiems Įstatymų projektų tikslams, vis dėlto būtina pabrėžti tai, kad atlygintinis naudojimas asmens seksualinėmis paslaugomis, nesant baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių prievartinio pobūdžio veiksmų, dėl šiame nutarime nurodytų priežasčių neturėtų patekti į baudžiamojo įstatymo teisinio reguliavimo sritį, bet teisinės atsakomybės klausimas už atlygintinį naudojimąsi asmens seksualinėmis paslaugomis turėtų būti sprendžiamas stiprinant administracinio poveikio priemones.

1.2. Įstatymų projektų aiškinamajame rašte akcentuojama Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, pagal kurią valstybės privalo imtis visų reikiamų priemonių, kad būtų nutraukti prekyba moterimis ir į prostituciją įtrauktų moterų išnaudojimas, taip pat atitinkamos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatos, kuriomis Įstatymų projektų rengėjai grindžia siūlymą kriminalizuoti atlygintinį naudojimąsi asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis. Nurodytuose tarptautiniuose

dokumentuose akcentuojama būtinybė kovoti su prekyba žmonėmis, prostitucijos paslaugas teikiančių moterų kankinimu, išnaudojimu priverstiniam darbui bei su kitokiais prievartinio pobūdžio veiksmais. Šiuose tarptautiniuose dokumentuose kalbama apie tokias nusikalstamas veikas kaip pelnymasis iš kito asmens prostitucijos (BK 307 straipsnis), asmens įtraukimas į prostituciją (BK 308 straipsnis), prekyba žmonėmis, įskaitant atvejus turint tikslą išnaudoti prostitucijai (BK 147, 157 straipsniai), asmens išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms teikti (BK 147¹ straipsnis) ir pan., už kurias baudžiamoji atsakomybė jau yra numatyta galiojančiame BK. Todėl Įstatymų projektų aiškinamajame rašte nurodyti tarptautiniai teisės aktai ir juose įtvirtintos nuostatos neturėtų būti laikomi atlygintinio naudojimosi asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis kriminalizavimo pagrindu.

1.3. Šiuo metu galiojantis BK 147² straipsnis jau numato baudžiamąją atsakomybę ir už bet kokią naudojimąsi (atlygintinį ar neatlygintinį) asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, kai asmuo jas teikia dėl to, kad prieš jį išnaudojimo tikslais buvo panaudotas fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė arba kiti prievartinio pobūdžio veiksmai. Ypatinga teisinė apsauga aptariamam aspektui taikoma ir nepilnamečiams. BK 151¹ straipsnio 2 dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už lytinės aistros tenkinimą su nepilnamečiu asmeniu pasiūlant, pažadant suteikti ar suteikiant pastarajam už tai pinigų ar kitokios formos atlygį, t. y. už atlygintinį naudojimąsi nepilnamečio asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, kai nėra išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Už tokį nusikaltimą baudžiamasis įstatymas numato griežtą laisvės atėmimo iki penkerių metų bausmę, o tai papildomai apsaugo nepilnamečius asmenis nuo bet kokio atlygintinio naudojimosi jų teikiamomis seksualinėmis paslaugomis arba nuo nepilnamečių išnaudojimo prostitucijai. Galiojančios baudžiamojo įstatymo normos yra suderintos su tarptautiniais ir Europos Sąjungos teisės aktais (pavyzdžiui, 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR), kiek tai susiję su baudžiamosios atsakomybės numatymu už naudojimąsi asmens teikiamomis seksualinėmis paslaugomis, jeigu prieš tokį asmenį buvo panaudoti bet kokio pobūdžio prievartiniai veiksmai (nepilnamečių asmenų atveju – net ir nesant jokios prievartos). Pagal galiojančią teisinę reglamentavimą jau šiuo metu yra įgyvendinamas Įstatymų projektų aiškinamajame rašte nurodytas siūlomos naujos nusikalstamos veikos kriminalizavimo pagrindas.

1.4. Naudojantis prostitucijos paslaugomis yra pažeidžiami svarbūs teisiniai gėriai: visuomenės dorovės normos, viešoji tvarka, tačiau atlygintinis naudojimas asmens seksualinėmis paslaugomis, nesant jokios prievartos požymių, objektyviai negali būti vertinamas kaip toks pavojingas veikimas, kurio teisinė apsauga būtų įmanoma tik kraštutinėmis baudžiamosios teisės priemonėmis. Kriminalizavus atlygintinį naudojimąsi asmens seksualinėmis paslaugomis, kurios nėra susijusios su bet kokios rūšies prievartos panaudojimu, atsakomybės taikymas už šio pobūdžio veiksmus taptų neadekvatus padarytų veiksmų pavojingumui. Be to, siūlomas teisinis reguliavimas būtų neefektyvus tiek dėl galimybių naudoti procesines prievartos priemones tiriant baudžiamuosius nusižengimus nebuvimo, tiek dėl papildomos grėsmės seksualines paslaugas teikiantiems asmenims, nes iš esmės jie taptų vieninteliais liudytojais ikiteisminiame tyrime. Šiuo metu numatyta administracinė atsakomybė už atlygintinį naudojimąsi prostitucijos paslaugomis, kurios nėra susijusios su jokiais prievartinio pobūdžio veiksmais, iš esmės atitinka tokios veikos pavojingumo pobūdį ir vertintina kaip pakankama, siekiant nubausti kaltus asmenis, todėl

nėra pagrindo dar labiau griežtinti teisinę atsakomybę už šiuos veiksmus. Siūlomo reglamentavimo kontekste itin svarbi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina, kurioje ne kartą akcentuota, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visada tikslinga atitinkamas veikas pripažinti nusikaltimais ir taikyti už jas pačias griežčiausias priemones – kriminalines bausmes; kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu priemonėmis, *inter alia*, administracinėmis sankcijomis (Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai), t. y. apibrėžiamas baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) principo turinys. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje (pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2009, 2013 m. gruodžio 5 d. nutartis byloje Nr. 2A-7-9/2013 ir pan.) taip pat nuosekliai laikomasi esminės nuostatos, kad baudžiamajame įstatyme nurodytos valstybės prievartos priemonės nėra prevencinio pobūdžio ir laikytinos kraštutinėmis priemonėmis (*ultima ratio*), o baudžiamoji teisė ir baudžiamoji atsakomybė nėra skirtos problemoms, kurių priežasčių šalinimas yra kitų politikos sričių – ne baudžiamosios politikos objektas, spręsti. Kartu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje pažymima, kad, nustatant baudžiamumą už veikas, turi būti griežtai laikomasi racionalumo ir proporcingumo principų, kurie laikomi *ultima ratio* principo konstituciniu pagrindu, reikalaujančiu, kad baudžiamųjų priemonių intervencija į žmogaus teises šiuo aspektu būtų minimali, reikalavimų. Atsižvelgiant į tai, teikiami pakeitimai nėra suderinami su baudžiamosios represijos kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) ir proporcingumo principų reikalavimais.

2. Iš dalies pritarti ANK projektui ir pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimui jį tobulinti atsižvelgiant į šias pastabas ir pasiūlymus:

2.1. Dėl šio nutarimo 1 punkte nurodytų priežasčių ANK projektas turėtų būti tikslinamas atsisakant administracinės atsakomybės už atlygintinį naudojimąsi prostitucijos paslaugomis panaikinimo.

2.2. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 487 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad administracinė atsakomybė netraukiamas prostitucija vertėsis asmuo, kuris į prostituciją buvo įtrauktas būdamas materialiai, dėl tarnybos ar kitaip priklausomas arba įtrauktas į prostituciją panaudojant fizinę ar psichinę prievartą ar apgaulę, arba bet koku būdu įtrauktas į prostituciją būdamas nepilnametis ir (ar) nukentėjo nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamajame procese. Tačiau statistiniai duomenys rodo, kad ši norma, skirta prievarta į prostituciją įtrauktiems asmenims apsaugoti, nėra veiksminga, nes praktikoje visiškai netaikoma ir administracinių nusižengimų bylos šiuo pagrindu nėra nutraukiamos. Vadinasi, galiojantis teisinis reguliavimas, neatleidžiant prostitucija besiverčiančių asmenų – aukų nuo atsakomybės, neužtikrina tinkamos jų apsaugos. Priešingai – baudimas administracine tvarka nesuteikiant būtinos pagalbos didina prostitucija besiverčiančių asmenų pažeidžiamumą ir jų viktimizaciją. ANK 487 straipsnio 4 dalies netaikymas praktikoje rodo, kad priverstinai prostitucija besiverčiantys asmenys vietoje būtinos pagalbos sulaukia perteklinės valstybės prievartos priemonės – administracinės nuobaudos taikymo. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu ANK įtvirtinta galimybė administracine tvarka nebausti prievarta į prostituciją įtraukto asmens nėra veiksminga, siekiant vieno iš Įstatymų projektų tikslų – sumažinti į prostituciją įtrauktų asmenų tolesnį viktimizavimą, pritartina administracinės atsakomybės už vertimąsi

prostitucija panaikinimui, valstybės taikomas prievartos priemonės keičiant pagalbos tokiems asmenims teikimu. Tačiau, atsisakant administracinės atsakomybės už vertimąsi prostitucija taikymo, siekiant užtikrinti tinkamą kompleksinių prostitucija besiverčiančių asmenų – aukų apsaugos priemonių – efektyvaus prostitucijos veiklos nutraukimo strategijos ir prevencinių priemonių visuomenės neigiamam požiūriui į seksualinių paslaugų pirkimą formuoti – įgyvendinimą, būtina sistemiskai įvertinti teisinį reglamentavimą ir esamą kompensacinių priemonių taikymo mechanizmo efektyvumą.

2.3. Siekiant nustatyti baudžiamąją atsakomybę už tam tikrus veiksmus ar neveikimą, būtina įvertinti ne tik siūlomos kriminalizuoti veikos pavojingumą ar tai, kad konkretaus teisinio gėrio negalima apginti kitomis teisinėmis priemonėmis, t. y. nesinaudojant baudžiamąja teise kaip *ultima ratio* priemone, bet ir tai, ar tinkamai išnaudojamos šiuo metu galiojančios teisinės priemonės, galinčios užtikrinti efektyvų administracinės atsakomybės taikymą už atlygintinį naudojimąsi prostitucijos paslaugomis. Atsižvelgiant į tai, kad statistiniai duomenys rodo galimai didelį atlygintinio naudojimosi prostitucijos paslaugomis latentiskumą (už atlygintinį naudojimąsi prostitucijos paslaugomis 2018 m. nubausti 22 asmenys, 2019 m. – 15, 2020 m. – 4; dar mažesni pakartotinumų rodikliai: 2018 m. nubausti 6 asmenys, 2019 m. – vienas, 2020 m. – nei vieno), sprendžiant atlygintinio naudojimosi prostitucijos paslaugomis problemą, tikslinga būtų efektyviau išnaudoti jau šiuo metu galiojančias teises priemones: dažniau inicijuoti, suaktyvinti administracinių nusižengimų tyrimus, rengti patikrinimo akcijas, susijusias su šiais nusižengimais. Įvertinus šias alternatyvas dėl efektyvesnio galiojančių teisinių priemonių pritaikomumo, siekiant mažinti prostitucijos paklausą, taip pat siūlytina didinti ANK 487 straipsnyje numatytas baudas už atlygintinį naudojimąsi prostitucijos paslaugomis.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras